

PAŃSTWO I SPOŁECZEŃSTWO

STATE AND SOCIETY

E-ISSN 2451-0858 ISSN 1643-8299

ROK XXII: 2022, NR 2

DOI: 10.48269/2451-0858-pis-2022-2-003

Data wpłynięcia: 1.09.2022

Data akceptacji: 15.09.2022

WSPÓLNE WARSZTATY PROJEKTOWE WYDZIAŁU ARCHITEKTURY I SZTUK PIĘKNYCH KRAKOWSKIEJ AKADEMII IM. ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO I KATEDRY ARCHITEKTURY NA WYDZIALE INŻYNIERII I PROJEKTOWANIA UNIwersYTETU HOSEI W TOKIO. DOŚWIADCZENIA DYDAKTYCZNE I REFLEKSJE NAUKOWO-BADAWCZE

Piotr Wróbel

dr. inż. arch., Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego,
Wydział Architektury i Sztuk Pięknych
ORCID: 0000-0002-6153-0481

Streszczenie

Celem artykułu jest analiza przebiegu i ocena rezultatów działań w ramach warsztatów projektowych przeprowadzonych wiosną 2020 r., w czasie pandemii Covid-19, ze studentami Wydziału Architektury Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego oraz Katedry Architektury na Wydziale Inżynierii i Projektowania Uniwersytetu Hosei w Tokio. Tematem warsztatów było badanie pojęcia mieszkalnictwa publicznego w XXI w. na przykładzie osiedla Nishi-Yamato Danchi zbudowanego w Tokio w latach 1960–1970.

W badaniu wykorzystano materiały zebrane przez autora – uczestnika i obserwatora warsztatów. Wyniki badań potwierdzają możliwości praktycznego wykorzystania ogólnodostępnych zasobów wizualizacji powierzchni ziemi, uzyskanych dzięki teledetekcji lotniczej i satelitarnej, oraz efektywnego komunikowania się przez Internet w czasie działalności dydaktycznej.

Międzynarodowe warsztaty projektowe poszerzyły wiedzę uczestników na temat architektury mieszkaniowej, skłoniły do poprawy jakości kształcenia studentów, były także źródłem tematów badawczych np. dotyczących architektury transkulturowej.

Słowa kluczowe: *danchi*, architektura mieszkaniowa Japonii, architektura transkulturowa, warsztaty projektowe

Joint design workshops of the Faculty of Architecture and Fine Arts of the Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University and the Department of Architecture at the Faculty of Engineering and Design of the Hosei University in Tokyo. Didactic experiences and scientific and research reflections

Abstract

The aim of the article is to analyze the course and evaluate the results of activities as part of the design workshops of the design studio conducted in spring 2020, during the Covid-19 pandemic, with students of the Faculty of Architecture at the Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University and the Department of Architecture at the Faculty of Engineering and Design of the Hosei University in Tokyo. The topic of the workshop was to study the concept of public housing in the 21st century using the example of the Nishi-Yamato Danchi housing estate built in Tokyo in 1960–1970.

The study used materials collected by the author – participant and observer of the workshops. The results of the research confirm the possibility of practical use of generally available resources of visualization of the earth's surface obtained thanks to aerial and satellite remote sensing, as well as effective communication via the Internet during teaching activities.

International design workshops broaden the participants' knowledge of residential architecture, encourage the improvement of the quality of student education, and are also a source of research topics, for example on transcultural architecture.

Key words: *danchi*, Japanese residential architecture, transcultural architecture, design workshops

Wprowadzenie

Wiosną 2020 r., w związku z wybuchem pandemii Covid-19, wiele krajów na świecie wprowadziło bezprecedensowe obostrzenia, mające ograniczyć negatywne skutki rozprzestrzeniania się zaraźliwej choroby. Między innymi zawieszono naukę stacjonarną w szkołach i na uczelniach wyższych, przechodząc na prowadzenie zajęć w trybie zdalnym, wprowadzono zakazy przemieszczania się i gromadzenia osób w miejscach publicznych oraz rygorystyczne ograniczenia w podróżowaniu, szczególnie w międzynarodowym ruchu lotniczym¹. Wobec zaistniałej sytuacji władze Wydziału Architektury i Sztuk Pięknych Krakowskiej

---

¹ W latach 2020–2021 odnotowano powszechny spadek wskaźnika rozwoju społecznego (Human Development Index, HDI), co wyraża się spadkiem podstawowych wskaźników rozwoju: obniżeniem oczekiwanej długości życia i spadkiem poziomu dobrobytu i edukacji. *Human Development Report 2021–22. Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping our Future in a Transforming World*, United Nation Development Programme, New York [cop. 2022], https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf [dostęp: 11.09.2022].

Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego oraz Katedry Architektury na Wydziale Inżynierii i Projektowania Uniwersytetu Hosei w Tokio zdecydowały o przeprowadzeniu zaplanowanych wcześniej zajęć ze studentami w ramach wspólnych warsztatów studia projektowego² za pomocą sieci internetowej³.

Celami artykułu są: opis i analiza działań prowadzonych w ramach międzynarodowego studia projektowego, a także ewaluacja osiągniętych wyników w postaci prac studenckich i nabytych przez nich umiejętności oraz doświadczeń dydaktyczno-naukowych zdobytych przez nauczycieli.

Metoda, a raczej ogólna zasada stosowana w badaniach zaprezentowanych w artykule, to logiczna argumentacja w połączeniu z badaniami historyczno-interpretacyjnymi (w odniesieniu do zagadnień architektury mieszkaniowej). W części dotyczącej zagadnień związanych z dydaktyką posiłowano się metodą badań jakościowych (ewaluacyjnych) z wykorzystaniem techniki obserwacji uczestniczącej (autor prowadził jedną z grup projektowych).

Zadanie projektowe

Projekt opracowywany równolegle przez studentów polskich i japońskich dotyczył osiedla Nishi-Yamato Danchi, leżącego na terenie Wako City w prefekturze Saitama w obszarze intensywnej zabudowy Tokio, w odległości ok. 20 km

---

² Wspólne warsztaty projektowe Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w Krakowie (KAAFM) i Uniwersytetu Hosei w Tokio zostały zorganizowane z inicjatywy dziekana Wydziału Architektury i Sztuk Pięknych KAAFM dr. hab. inż. arch. Krzysztofa Ingardena, prof. KAAFM, we współpracy ze Stowarzyszeniem dla Edukacji Architektonicznej oraz Studenckim Kołem Naukowym HAUZ 07. Prace studia odbywały się równolegle w Krakowie i Tokio, w semestrze letnim od maja do czerwca 2020 r. Uczestnicy: grupa japońska pod kierunkiem prof. Makoto Shin Watanabe, w tym Kazuro Iseki (współprowadzący), Natsumi Abe (asystent dydaktyczny) i studenci – Kohei Tanaka, Takumu Miura, Mana Ikeuchi, Mayu Suzuki, Soma Nakamura, Nanako Nishimaki, Kaito Hamano; w skład polskiej grupy projektowej pod kierunkiem dr. hab. inż. arch. Krzysztofa Ingardena, prof. KAAFM, wchodzili: mgr arch. inż. Piotr Urbanowicz, dr inż. arch. Piotr Wróbel, prof. dr hab. inż. arch. Artur Jasiński, dr inż. arch. Paweł Maryńczuk, dr inż. arch. Bartosz Haduch. Studenci: Sebastian Bogdał, Piotr Blicharz, Bartosz Bogucki, Aleksandra Csorich, Weronika Güreli, Aleksandra Janiszek, Mariia Katsan, Mieszko Kurzeja, Wiktoria Pawlik, Arina Savitskaya, Klaudia Wcisło, Justyna Zagajska. Temat warsztatów, obecnie rozwinięty i poszerzony, został podjęty w artykule: P. Wróbel, *Reprezentacje przestrzeni miejskiej w fotografii powietrznej jako narzędzia badawcze w edukacji architektonicznej*, [w:] *Architektura. Miasto. Piękno*, t. 1, red. A. Zachariasz, M. Zieliński, Kraków Oficyna Wydawnicza AFM Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2021, s. 333–344, <https://doi.org/10.48269/66007-63-5-T1-26>.

³ Przed wybuchem pandemii wyjazd i pobyt polskiej grupy w Tokio został szczegółowo zaplanowany. Przewidziano bezpośrednie zapoznanie się z miejscem projektu, spotkania z wykładowcami i studentami oraz wspólne seminaria projektowe. Grupa polska z wyprzedzeniem otrzymała materiały do projektowania, w tym teksty wprowadzające w problematykę japońskiego budownictwa mieszkaniowego, materiały graficzne (plany osiedla, rzuty, przekroje, elewacje budynków), opisy i analizy.

na północny zachód w linii prostej od tokijskiego dworca kolejowego (il. 1–3). Osiedle jest dobrze skomunikowane ze stołeczną aglomeracją za pomocą sieci dróg lokalnych, szybkich dróg tranzytowych oraz linii kolejowych.

Zadanie projektowe było realizowane pod hasłem „Danchi jako wartościowy zasób” („*Danchi as Valuable Stock*”), a jego celem dydaktycznym było badanie problemu mieszkalnictwa publicznego w XXI w.⁴ i przedstawienie własnej propozycji przekształcenia istniejącej zabudowy.

Osiedle Nishi-Yamato Danchi powstało w latach 1960–1970 w ramach szeroko zakrojonego, zarządzanego z centrum polityczno-gospodarczego kraju programu budowy mieszkań komunalnych. Miał on na celu odtworzenie zniszczonych zasobów mieszkaniowych oraz zaspokojenie szybko rosnących potrzeb ludności napływającej do miast w wyniku powojennej odbudowy i rozwoju przemysłu.

W XX i XXI w. w obrębie Nishi-Yamato Danchi dokonano kilku interwencji, wprowadzając nową zabudowę ukształtowaną zgodnie z trendami na rynku mieszkaniowym. Były to jednak działania doraźne, niezmieniające zasadniczo kryzysowego stanu osiedla, które wobec starzejącej się populacji wymaga całościowej rewitalizacji.

W bezpośrednim sąsiedztwie osiedla znajduje się sala koncertowa, szkoły podstawowa i średnia, a także uczelnie wyższe i urząd miasta. Homogeniczna zabudowa Nishi-Yamato Danchi sąsiaduje z bardziej tradycyjną tkanką miejską, znajdującą się na północny wschód od osiedla. W pobliżu mieszczą się również zespoły wielokondygnacyjnych budynków tworzących mieszkaniowe kondominia⁵.

Materiały i metody badawcze w działaniach uczestników warsztatów projektowych

Do podstawowego zestawu materiałów będących przedmiotem niniejszych badań należą materiały wyjściowe do projektowania przekazane przez Uniwersytet Hosei w Tokio⁶ (il. 4), studenckie projekty semestralne (il. 5–17) oraz prezentacje (z Tokio i Krakowa), a także wypowiedzi studentów i prowadzących

⁴ M.S. Watanabe, *Studio Assignment “Danchi as Valuable Stock”, Design Studio Objective Draft*, tekst problemowy, materiał w formie pliku doc (archiwum autora).

⁵ Nishi-Yamato Danchi wchodzi w skład aglomeracji Wielkiego Tokio, liczącej 37 393 mln mieszkańców i uznawanej za największe miasto świata. Należy ono także do najintensywniej zaludnionych i zurbanizowanych obszarów na świecie. Populacja obszaru metropolitalnego Tokio wynosi 13 999 568 osób, co stanowi ok. 10% całkowitej liczby mieszkańców Japonii. Dane odpowiednio za: *Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2021*, część IV dział 1 ludność: tabela 1.4.5, Główny Urząd Statystyczny, 31.12.2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyki-miedzynarodowej-2021,10,9.html> [dostęp: 2.08.2022] oraz The Government of Japan, About Japan (dane na 1 czerwca 2021 r.), <https://www.japan.go.jp/japan> [dostęp: 2.08.2022].

⁶ Materiały, o których mowa, zostały zestawione w bibliografii.

uzyskane w trakcie wspólnych sesji online. Osobną, ważną częścią materiałów badawczych są doświadczenia własne z pracy z grupą studentów oraz obserwacja metod i postępów w pracy pozostałych osób w grupach polskiej i japońskiej. Ponadto w badaniach uwzględniono studia literaturowe pozycji zalecanych dla studentów, a także literaturę przedmiotu związaną z architekturą mieszkaniową Japonii, estetyką japońską oraz estetyką i architekturą transkulturową.

W tekście wprowadzającym, określającym cele zadania projektowego (*Studio Assignment „Danchi as Valuable Stock”, Design Studio Objective Draft*)⁷, Makoto Watanabe wskazał na książkę Jane Jacobs *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*⁸, natomiast w polskiej grupie Krzysztof Ingarden uzupełnił literaturę o pozycję Jana Gehla *Życie między budynkami*⁹. Dostępne przez Internet materiały (opracowania historyczne i krytyczne), wraz z wizualizacjami dzisiejszego Nowego Jorku w Google Earth (*street view, view from above, 3D*), umożliwiły zapoznanie się z architekturą i urbanistyką Dolnego Manhattanu, pozwoliły też lepiej zrozumieć poglądy i okoliczności walki Jacobs z modernistycznymi koncepcjami kształtowania miast w Stanach Zjednoczonych oraz osiągnięte przez sławną aktywistkę cele. Ogólnodostępne zasoby fotografii lotniczej i satelitarnej posłużyły także do zaznajomienia się z dorobkiem Gehla. Wiedza wyniesiona z lektury książki została uzupełniona analizą materiałów wizualnych, dokumentujących przekształcenia strefy śródmieścia Kopenhagi i budowę nowych zespołów mieszkaniowych w dzielnicy Ørestad.

O ile polska grupa odnosiła się do prac Jacobs i Gehla, u tego drugiego poszukując praktycznych wytycznych projektowych, studenci z Uniwersytetu Hosei posługiwali się pracą autorstwa m.in. Christophera Alexandra¹⁰. Jego tezy sformułowane w *Języku wzorców* posłużyły za wskazówki do ustalania procedury działań naprawczych Nishi-Yamato Danchi.

W celu przybliżenia złożonej problematyki, oprócz przykładów przywołanych w tekście wprowadzającym do zadania, w polskich grupach projektowych posługiwano się projektami referencyjnymi współczesnych realizacji. We wstępnej fazie zbierania materiałów polscy studenci zwracali uwagę na przykłady zaczerpnięte z terenów byłej NRD, gdzie duże osiedla mieszkaniowe z wielkiej płyty, w okresie po zjednoczeniu Niemiec, były przedmiotem działań rewitalizacyjnych.

⁷ M.S. Watanabe, *Studio Assignment...*, *op. cit.*

⁸ J. Jacobs, *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*, tłum. Ł. Mojsak, wstęp J. Epstein, tłum. wstępu A. Wójcik, posł. K. Pobłocki, Fundacja Centrum Architektury, Warszawa 2014.

⁹ J. Gehl, *Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych*, tłum. M.A. Urbańska, wyd. 2, Wydawnictwo RAM, Kraków 2013.

¹⁰ C. Alexander, S. Ishikawa, M. Silverstein, M. Jacobson, I. Fiksdahl-King, S. Angel, *Język wzorców. Miasta – budynki – konstrukcja / A pattern language*, tłum. A. Kaczanowska, K. Maliszewska, M. Trzebiatowska, przekł. przejr. i popr. oraz wstępem opatrzył J.K. Lenartowicz, Gdański Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2008.

Kontekst historyczny i społeczno-ekonomiczny zadania projektowego

Danchi jako zjawisko i problem architektury mieszkaniowej Japonii¹¹

W ostatnim stuleciu Tokio było dwukrotnie niszczone: w roku 1923 przez silne trzęsienie ziemi oraz w roku 1945 przez amerykańskie naloty bombowe. Po każdym kataklizmie, któremu towarzyszyły wielkie pożary, miasto podnosiło się z ruin, powiększając swój obszar i liczbę ludności, osiągając obecną postać megamiasta.

Pierwsze realizacje publicznego budownictwa mieszkaniowego w Tokio pojawiły się w latach 1926–1927 w następstwie strat w substancji miasta poniesionych na skutek trzęsienia ziemi. Po klęsce Japonii w II wojnie światowej potrzeby kraju szacowano na 420 mln mieszkań, dlatego też plany szybkiej odbudowy wymusiły przyjęcie nowej strategii. Na wielką skalę zastosowano model europejskiego wielorodzinnego bloku, najczęściej 4–5-kondygnacyjnego liniowego „klatkowca”, zaadaptowany do miejscowych warunków. Trzęsienia ziemi i pożary wymusiły z kolei odejście od lekkiego budownictwa drewnianego na rzecz wytrzymałych, niepalnych konstrukcji żelbetowych. Jak twierdzi Watanabe jak na ironię, „katastrofy spowodowały narodziny publicznego budownictwa mieszkaniowego w Japonii”¹².

Firma Jutaku Kodam Housing Corporation, przekształcona w 1955 r. w dotowane przez rząd przedsiębiorstwo Japan Housing Corporation, rozpoczęła budowę na masową skalę osiedli popularnie nazywanych *danchi* (dosłownie: „collective land”, „ziemia kolektywna, wspólna”)¹³. Okres największej aktywności budowlanej trwał do roku 1975, zaś do końca XX w. w ramach programu wybudowano ponad 150 mln mieszkań.

Już wstępna analiza struktury budynków i osiedli *danchi* wykazuje zaskakujące podobieństwa do rozwiązań stosowanych w Europie Zachodniej, Środkowo-Wschodniej i byłym Związku Radzieckim po II wojnie światowej. Wypracowana w okresie międzywojennym modernistyczna koncepcja mieszkań pracowniczych w formie wielorodzinnych bloków została poddana radykalnym uproszczeniom i podporządkowana zasadom typizacji i standaryzacji.

---

¹¹ Więcej na ten temat zob.: L. Neitzel, *The Life We Longed For. Danchi Housing and Middle Class Dream in Postwar Japan*, University of Hawai'i Press, Honolulu 2016. Książka prezentuje opis zjawiska w szerokim kontekście społeczno-kulturowym oraz pogłębione analizy jego roli i znaczenia w procesach modernizacyjnych powojennej Japonii. Budownictwo mieszkaniowe *danchi* z wydzielonymi pomieszczeniami pokoju dziennego, sypialni, kuchni i łazienek przyczyniło się do awansu cywilizacyjnego Japończyków. Osłabiło też tradycyjną patriarchalną strukturę społeczną, sprzyjając rozwojowi nowej klasy średniej.

¹² M.S. Watanabe, *Tokyo Krakow International Design, Study of Public Housing 2020*, rys historyczny publicznego budownictwa mieszkaniowego w Japonii, materiał w formie pliku ppt (archiwum autora). Tłum. P.W.

¹³ M.S. Watanabe, *Studio Assignment...*, *op. cit.*

Wobec priorytetów ekonomicznych – niskiego kosztu i krótkiego czasu realizacji – wartości architektoniczno-przestrzenne zostały zepchnięte na dalszy plan. Funkcjonalna homogeniczność, schematyczna urbanistyka i powtarzalność spowodowały, że „[...] osiedla miały cechy przypominające baraki wojskowe”¹⁴. Po kilkudziesięciu latach od powstania wymagają one interwencji z powodu małej powierzchni mieszkań, monotonii, a także braku miejskiej różnorodności.

Ewolucja typów budynków mieszkalnych w Tokio

W połowie lat 60. XX w., w odpowiedzi na zapotrzebowanie na mieszkania o wyższym standardzie oraz na podstawie wspierającego komercyjne budownictwo mieszkaniowe prawodawstwa, pojawił się nowy, konkurencyjny w stosunku do *danchi*, typ budynku mieszkalnego – prywatna rezydencja realizowana przez deweloperów, nazwana z języka angielskiego *mansion* (jap. *manshon*), czyli budynki wielokondygnacyjne, żelbetowe, z lokalami własnościowymi. W krótkim czasie kilkupiętrowy dom wielorodzinny wyewoluował do formy *tower mansion*, wielokondygnacyjnego budynku mieszkalnego – wieżowca-kondominium lub wieżowca-apartamentowca (*high-rise condominium*, *high-rise apartment*)¹⁵. Czynniki ekonomiczne (podatek od nieruchomości współdzielony przez wiele mieszkań), bliskość centrów handlowo-usługowych i komunikacyjnych oraz atrakcyjne widoki (większość wieżowców w Tokio powstała na drogich działkach blisko stacji kolejowych, a połowa w pobliżu nabrzeża), kwestie technologiczne (rozwój efektywnych konstrukcji wysokościowych), a przede wszystkim sprzyjające prawo (ustawa High Rise Housing Induction District z 1997 r.) i społeczna akceptacja przedstawicieli młodszego pokolenia przyczyniły się do upowszechnienia tej formy budynku mieszkalnego.

W japońskim prawie nie ma definicji wieży mieszkalnej, ale przyjmuje się, że jest to budynek o wysokości ok. 60 m, liczący 20 lub więcej kondygnacji¹⁶. Od 1990 do końca 2020 r. w Tokio miało powstać blisko 500 wieżowców mieszkalnych mających od 20 do 50 kondygnacji¹⁷. Jak słusznie zauważa Watanabe: „Łącznie jednostki mieszkalne *tower mansion* zbudowane w pobliżu nabrzeża mają ponad 51 000 mieszkań, co odpowiada 51 dużym osiedlom *danchi*. Oznacza to, że każdy mieszkalny wieżowiec wymaga jakiegoś rodzaju elementów miejskich lub urbanistycznych”¹⁸.

¹⁴ *Ibidem*. Tłum. P.W.

¹⁵ M. Tanzawa, *What is Tower Mansion?*, AERWORLD, 23.04.2021, <https://www.investorvisa.jp/investjapan/5219> [dostęp: 4.09.2022].

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ M.S. Watanabe, *Studio Assignment...*, *op. cit.*

¹⁸ *Ibidem*. Tłum. P.W.

Inne typy japońskich domów mieszkalnych

Dla uzyskania pełniejszego obrazu typologię japońskich domów należy uzupełnić o inne rodzaje budynków. *Apato* (lub *apaato*, od ang. *apartment*) to najczęściej określenie 2- lub 3-kondygnacyjnego budynku mieszkalnego, zwykle wykonane w konstrukcji stalowo-drewnianej. Zazwyczaj są to budynki z mieszkaniami o niższym standardzie, często przeznaczone na wynajem.

Minka („dom ludu”) to tradycyjne domy japońskie, wśród których istnieje szereg typów i odmian wynikających z pozycji i zamożności właścicieli, źródła utrzymania, położenia geograficznego, czasu powstania oraz stylu, w jakim zostały wzniesione. Można wyróżnić domy wiejskie (rolników, rybaków, domy górskie) i domy miejskie zwane *machiya*, które były siedzibami kupców i rzemieślników, mieszcząc w sobie sklepy i warsztaty wraz z częścią mieszkalną. Obecnie wiele nowych obiektów swobodnie nawiązuje do *minka*, wykorzystując zasady historycznego układu funkcjonalno-przestrzennego, wyposażenia i tradycyjnego rzemiosła budowlanego.

Generalnie rzecz biorąc, w trzeciej dekadzie XXI w. obserwujemy w Japonii procesy podobne do tych zachodzących w wielu miastach świata, w tym europejskich i amerykańskich. Wynikają one ze zmian demograficznych i starzenia się społeczeństwa, zmian na rynku pracy, stylu życia i dekapitalizacji infrastruktury.

Odniesienia do uznanych historycznych modeli przestrzennych budynków mieszkalnych

Makoto Watanabe w swoim tekście *Studio Assignment...*¹⁹ przywołuje przykłady znanych dzieł z historii architektury powszechnej: Lake Shore Drive Apartments (Chicago) Ludwiga Miesa van der Rohe z 1951 r. i Unite d’Habitation (Marsylia) Le Corbusiera z 1952 r. Zwraca on uwagę, że chicagowskie wieżowce mają ambiwalentne cechy: „fantastyczny widok i ubogi korytarz”, tzn. panoramę Jeziora Michigan, a jednocześnie schematyczne przestrzenie komunikacji wewnętrznej. Jednostka marsylska, którą przez analogię można byłoby krótko scharakteryzować określeniem „fantastyczny widok i bogaty korytarz”, jest już pozbawiona tych wad: otoczona zielenią parkową ma wewnątrz uliczkę ze sklepami i biurami, a na dachu przedszkole i urządzenia sportowe. Watanabe podkreśla, że zarówno te koncepcje, w tym Unite d’Habitation, gdzie zespół mieszkań wzbogacono o miejskie udogodnienia, jak i miasto-ogród Ebenezerza Howarda nie zostały zaakceptowane przez Jane Jacobs jako właściwa formuła rozwoju miast przyjaznych mieszkańcom. Tym, czego według niej brakowało wszystkim koncepcjom, była *z o r g a n i z o w a n a z ł o ż o n o ś ć* – dotyczyła ona trudnego do zdefiniowania zespołu cech i właściwości powstających w wyniku długotrwałego nawarstwiania się i dopasowywania akceptowanych przez ludzi typów

---

¹⁹ *Ibidem.*

budynków, struktur zabudowy, relacji przestrzennych, różnorodnych funkcji itp. Bliski ideału stan zrównoważonej, zorganizowanej złożoności Jacobs zidentyfikowała natomiast w sąsiedztwie swojego domu w Greenwich Village. Powstał on w wyniku powolnych procesów samoorganizacji miasta i według niej wymagał jedynie wsparcia i ochrony. Wnikliwe analizy oraz walka aktywistki z dominacją technokratycznego planowania opartego na wzorach Corbusierowskiego miasta funkcjonalnego pozbawionego placów i ulic, reprezentowanego w Nowym Jorku w pierwszej połowie XX w. przez planistę i urzędnika miejskiego Roberta Mosesa, przeszły do historii, stając się aktualnym do dzisiaj wzorcem modelowego środowiska zamieszkania człowieka.

Syntetyczny opis osiągniętych wyników, próba ich wstępnej analizy i ewaluacji

1. Wspólne warsztaty projektowe Wydziału Architektury i Sztuk Pięknych KAAFM oraz Katedry Architektury Uniwersytetu Hosei było ważnym doświadczeniem, które pozwoliło na poczynienie szeregu bardzo istotnych obserwacji z zakresu dydaktyki. Dotyczyły one następujących kwestii:

- a) możliwości zapoznania się z problemami architektoniczno-urbanistycznymi, które architekci w ośrodkach akademickich w innych częściach świata identyfikują jako aktualne i ważne ze względów społecznych, poszukując ich rozwiązań w ramach programów edukacyjnych przyszłych architektów (bardzo wysoka wartość),
- b) przyjrzenia się metodom dydaktycznym, w tym nauczaniu projektowania, zakresom wiedzy teoretycznej i praktycznych umiejętności przekazywanych studentom japońskim w trakcie zadań semestralnych (średnia wartość, brak bezpośredniego kontaktu i możliwości obserwacji pracy nad projektem w dłuższym czasie),
- c) zastosowania w praktyce pozytywnych aspektów cyfryzacji, takich jak:
  - używanie osiągnięć współczesnej teledetekcji satelitarnej (il. 1, 16, 17), oferującej ogólnodostępną bazę wizualizacji pokrycia ziemi wraz z innymi informacjami przydatnymi do realizacji zadań projektowo-studialnych (bardzo wysoka wartość),
  - stosowanie wydajnych globalnych łączy teleinformatycznych, pozwalających na efektywne komunikowanie się na odległość przez międzynarodowe grupy studentów i nauczycieli akademickich (wysoka wartość).

2. Polsko-japońskie warsztaty dostarczyły również inspirujących bodźców do badań nad zagadnieniami historii architektury XX i XXI w. Można do nich zaliczyć:

- a) nowe spojrzenie, w kontekście międzynarodowym, na zjawisko masowego budownictwa mieszkaniowego po II wojnie światowej, które stanowiło ważny

- czynnik przemian społeczno-gospodarczych i radykalnego przekształcenia środowiska zbudowanego w wielu krajach na różnych kontynentach, zarówno z powodu zniszczeń wojennych (jak np. w Japonii czy Polsce), jak i realizacji programów przyspieszonej modernizacji (Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Związek Radziecki, kraje byłego bloku wschodniego) (wysoka wartość),
- b) konieczność ponownego odniesienia się do powstałej wówczas zabudowy i wieloaspektowej oceny jej wartości architektoniczno-urbanistycznych oraz znaczenia w wymiarze kulturowym²⁰ (wysoka wartość),
  - c) poszukiwanie metod przekształceń i adaptacji budynków do dzisiejszych potrzeb i wymagań (lub ich wyburzenia) oraz – w związku z tym – przebudowy całych dzielnic mieszkalnych (wysoka wartość).
3. Obserwacje wyników pracy studentów i nauczycieli, wedle wstępnej oceny posiadających potencjał zaistnienia jako interesujące tematy badawcze w dziedzinie teorii architektury, skłaniają także do refleksji natury ogólnej. Można tutaj wymienić takie zagadnienia teoretyczne jak:
- a) estetyka i architektura inter- i/lub transkulturowa, ze szczególnym uwzględnieniem nieredukowalnych różnic kulturowych, a zarazem możliwości porozumiewania się na płaszczyźnie wspólnych ludzkich potrzeb, uniwersalnej historii architektury i urbanistyki oraz aktualnych problemów społecznych wykazujących, pomimo geograficznej odległości, pewne podobieństwa do zjawisk występujących w Europie,
  - b) regionalizm krytyczny i aktualność tego pojęcia w dobie postępującej globalizacji jako metody analizy i interpretacji architektury oraz metody projektowej.

Przechodząc do krótkiego omówienia wybranych spośród wymienionych zagadnień, należy zaznaczyć, że mają one charakter ustaleń roboczych sygnalizujących tematy do szerszych analiz.

Ad. 1.a. W projektach ujawniły się różne podejścia do problemu: od całkowitej likwidacji dużych fragmentów istniejącej zabudowy Nishi-Yamato Danchi (il. 16, 17), przez jej częściową wymianę lub uzupełnienia o nowe budynki, do rozbudowy i modernizacji (il. 5–15). Przeważały koncepcje mieszane z przewagą budynków opartych na zdecydowanie innej niż w budynkach *danchi* zasadzie funkcjonalno-przestrzennej. W pracach pojawiły się hasła odpowiadające współczesnym światowym trendom wpływającym na styl życia, jak np. szeroko pojęte *sustainability*, *coworking*, *work-life balance*, wyraźnie zaznaczyła się też

---

²⁰ Pomimo bardzo krytycznego podejścia do osiedli *danchi* należy zauważyć ich znaczenie w wymiarze społeczno-kulturowym. Najbardziej wartościowe realizacje uzyskały status świadectw dziedzictwa kulturowego, niektóre osiedla zburzono, a część poddawana jest modernizacji i przebudowie. Na ten temat zob. M. Zimmerman, *How Tokyo's Public Housing Defined Japan's Middle Class*, Bloomberg, 7.04.2021, <https://www.bloomberg.com/news/features/2021-04-07/the-design-history-of-tokyo-s-public-housing> [dostęp: 4.09.2022].

tendencja do powiększania przestrzeni publicznych w formie terenów zielonych jako miejsca aktywności poza mieszkaniem, a także ukierunkowanie na tworzenie lokalnych wspólnot czy społeczną inkluzywność.

Ad. 1.b. Podczas gdy studenci japońscy koncentrowali się na propozycjach nowej struktury mniejszych budynków, w polskim podejściu przyjęto zasadniczo metodę polegającą na przedstawieniu w skali urbanistycznej propozycji przekształcenia całego zespołu Nishi-Yamato Danchi i bardziej szczegółowego – w skali architektonicznej – opracowania budynku lub zespołu budynków. Urbanistyka generalnie odwoływała się do koncepcji kwartału zabudowy, odtworzenia ulic i placów z zabudową obrzeżną. Ta metoda, znana szczególnie z projektów odbudowy Berlina w ramach IBA i rewitalizacji osiedli w byłej NRD, wydawała się działaniem sprawdzonym, jednak okazała się ingerencją niezgodną z japońskim poczuciem przestrzeni²¹. Projekty japońskie realizowano według nieco innej zasady; osiedle podzielono na części o wielkości zespołu kilku budynków, którymi zajmowali się poszczególni studenci. Po złożeniu projektów, a zwłaszcza modeli, powstało nowe, teoretyczne założenie o bardzo zróżnicowanym charakterze.

Ad. 1.c. Z pewnością bezpośrednie kontakty studentów i nauczycieli owocowałyby pracami bardziej zaawansowanymi, dotyczy to szczególnie prac studentów polskich, którzy nie mieli okazji zapoznać się z realiami japońskiej architektury mieszkaniowej, poprzestając z konieczności na wykorzystaniu ograniczonych informacji i własnych wyobrażeniach ukształtowanych na podstawie dostępnych materiałów. Ponadto kontakty online pomiędzy grupami pozwoliły co prawda zapoznać się z pracami i wypowiedziami studentów na poszczególnych etapach, ale nie były niestety w stanie pokazać procesów trwających w czasie, tego jak przebiegało konstruowanie koncepcji, w jaki sposób prowadzono korekty, zajęcia itd.

Możliwe do podjęcia tematy badawcze

Interkulturowość architektury(y)

Odnosnie do punktu 3.a (estetyka i architektura inter- i/lub transkulturowa) należy stwierdzić, że – jak wykazało doświadczenie polsko-japońskiego studia – wiedza oparta na wspólnie uznawanym kanonie dzieł i kluczowych dla rozwoju architektury kręgu kultury euroatlantyckiej zjawisk pozwala architektom na porozumiewanie się ze sobą w sprawie zasadniczych problemów zachodzących

²¹ Działania te w niektórych projektach miały charakter na tyle radykalny, że zostały żartobliwie określone przez prof. Watanabe mianem „czarnych okrętów”. Czarnymi okrętami Japończycy nazwali eskadrę parowców amerykańskiej floty wojennej, która w 1853 r. wpłynęła do Zatoki Tokijskiej i była narzędziem militarnego nacisku w celu wymuszenia na państwie rządzonego przez szogunów korzystnego dla USA traktatu handlowego.

w różnych kulturach we wszystkich częściach świata²². Tak określona podstawa jest ważna jako punkt wyjścia, ale by rozwiązywać konkretne zadania projektowe niezbędna jest wiedza bardziej szczegółowa. Z jednej strony na etapie prac studialnych i przedprojektowych ograniczenie poszukiwań inspirujących przykładów do znanych dzieł z historii architektury Japonii wraz z ich opisami w dostępnych pozycjach przeglądowych, jest niewystarczające. Z drugiej jednak strony trudno oczekiwać od studentów, aby w ramach semestralnego projektu uzyskali wiedzę na temat złożonych, a zarazem zniuansowanych zagadnień współczesnej architektury mieszkaniowej Japonii. Przenikają się w niej bowiem zarówno silne wpływy uwarunkowań historyczno-kulturowych, skutki głębokich przeobrażeń społeczno-gospodarczych po II wojnie światowej, zmiany w stylu życia manifestowane odchodzeniem od modelu tradycyjnej rodziny, czy wreszcie oddziaływanie rynku nieruchomości, który jest zwierciadłem odbijającym widoczne w masowej skali potrzeby społeczeństwa ery późnego kapitalizmu, jednego z najbardziej rozwiniętych krajów świata.

Powyższe uwagi nie są krytyką pod adresem uczestników działań w ramach studia projektowego, przeciwnie – zmuszają do refleksji i skłaniają do zadawania ważnych pytań. Co sprawia, że architekci z odległych krajów mogą się w ogóle porozumiewać? Czy istnieje jakiś uniwersalny język architektury, a jeśli tak, to jak jest on zbudowany i jaki obszar „wspólnej” architektury obejmuje²³? Czy, tak jak kultury, istnieją również architektury i języki obce obcych architektur? Czy można mówić o wspólnej, powszechnie nauczanej historii architektury? Warto również zapytać, z jakiego rodzaju nieporozumieniami mamy do czynienia i co jest przyczyną ich powstawania, kiedy wbrew dobrym intencjom widzimy projekty niewpisujące się w kontekst kulturowy innego kraju.

Intuicja podpowiada, że każda obca kultura, poza bardzo ograniczonym obszarem porozumienia, jest czymś nieznanym. Jeśli nie jest ona zupełnie niedostępna, to na pewno wymaga poważnych studiów. Jak pisze Jakub Petri: „pomiędzy kulturami japońską a zachodnią uwidacznia się wyraźna różnica w usytuowaniu podmiotu względem kontekstu, która wydaje się źródłem odmiennej percepcji oraz definicji przestrzeni w obu kulturach”²⁴. Poza innym podchodzeniem

²² Należy zaznaczyć, iż wydaje się, że innymi czynnikami umożliwiającymi międzykulturowe porozumienie się jest globalny zasięg standardów współczesnej nauki i opartej na niej techniki. Również design, łączący osiągnięcia techniczno-technologiczne z estetyką formowania przedmiotów użytkowych, jest obecnie uniwersalnym, powszechnie zrozumiałym językiem międzykulturowego dialogu. Na ten temat zob. znajdujący się w niniejszym numerze tekst: P. Wróbel, *Japońska szkoła integracji sztuki i techniki w architekturze. Przykład niskobudżetowego terminalu pasażerskiego T3 na lotnisku Narita w Tokio*.

²³ Na ten temat zob.: K. Wilkoszewska, *O możliwości dzielenia doświadczeń. Perspektywa transkulturowa*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio I: Philosophia-Sociologia” 2010, vol. XXXV, z. 1, s. 47–54.

²⁴ J. Petri, *Estetyczne aspekty japońskiej przestrzeni miejskiej*, Universitas, Kraków [cop. 2011], s. 21. Na temat japońskiego pojęcia przestrzeni i budowy miast zob. także: Ching-Yu Chang, *Japońskie pojęcie przestrzeni*, tłum. z ang. D. Juruś, [w:] *Estetyka japońska. Antologia*, t. 1: *Wymiary*

do problemów urbanistycznych na poziomie filozoficzno-estetycznym, jak już wcześniej zauważono, przeszkodą w formułowaniu trafnych diagnoz i propozycji dla architektury mieszkaniowej Japonii może być brak wiedzy praktyczno-technicznej, czyli wiedzy o wartościach i standardach wyznaczanych przez uznane realizacje oraz o zwyczajach i oczekiwaniach mieszkańców.

Określenie zakresu wspólnych doświadczeń, a zarazem odrębności kultur na polu architektury współczesnej, jawi się jako inspirujący temat badawczy.

Transkulturowość i japońska wersja regionalizmu krytycznego

W nawiązaniu do punktu 3.b (aktualność pojęcia regionalizmu krytycznego w dobie globalizacji) nasuwa się refleksja, że właściwe odczytanie wszystkich zawiłości japońskiej estetyki, kodów architektury historycznej i realiów współczesnej architektury mieszkaniowej jest zadaniem niezwykle trudnym, jeśli w ogóle wykonalnym. W trakcie lektur uzupełniających, które miały pomóc w rozwikłaniu problemów interpretacyjnych, pojawiły się kolejne pojęcia i ich wielowątkowe związki. Należą do nich m.in. transkulturowość i regionalizm krytyczny²⁵. Ta szczególna intertekstualność teorii architektury jest fascynująca, ponieważ otwiera coraz to nowe perspektywy badawcze, ale też deprymująca, gdyż zamiast upraszczać, mnoży pytania.

Badacze zajmujący się problematyką transkulturowości zwracają uwagę, że współczesnych kultur nie traktuje się już jako zamkniętych, spójnych całości. Nie należy także mówić o dialogu kultur, ale o sieciach relacji między ich hybrydalnymi częściami składowymi²⁶. Unika się również, jako nazbyt totalizujących, takich pojęć jak kultura Dalekiego Wschodu²⁷. (Nasuwa się pytanie, czy na zasadzie symetrii ma jeszcze uzasadnienie pojęcie kultura Zachodu czy kultura euroatlantycka?). Krystyna Wilkoszewska, referując poglądy Wolfganga Welscha, zauważa, że „[...] wszystkie kultury są wielokulturowe, to znaczy przemieszane, heterogeniczne i hybrydalne. Tak było zawsze, ale dzisiaj w czasach wzmożonego przepływu ludzi, towarów, a zwłaszcza informacji, owo przenikanie się kultur unaocznia się bardzo wyraźnie”²⁸.

---

przestrzeni, red. K. Wilkoszewska, wyd. 4, Universitas, Kraków [cop. 2008], s. 205–215; K. Sasaki, *Natura i miasto*, tłum. z ang. M. Popczyk, [w:] *Estetyka japońska*, *op. cit.*, s. 216–233.

²⁵ Na temat rozróżnień pomiędzy pojęciami trans-, inter- i międzykulturowości, a także trudności związanych z transkulturowymi studiami estetycznymi pisze K. Wilkoszewska we wprowadzeniu (*Estetyka pośród kultur – próby badawcze*, s. 7–10) i podsumowaniu (*Transkulturowe studia w estetyce*, s. 205–211) książki *Estetyka pośród kultur*, red. eadem, Universitas, Kraków [cop. 2012].

²⁶ J. Petri, *op. cit.*, s. 207.

²⁷ K. Wilkoszewska, *Transkulturowe studia...*, *op. cit.*, s. 208.

²⁸ Eadem, *Estetyka pośród kultur – próby...*, *op. cit.*, s. 8.

Z punktu widzenia badań nad architekturą współczesną i jej udziałem w globalizacji obiecujące wydaje się zestawienie koncepcji transkulturowości z regionalizmem krytycznym Kennetha Framptona. Wyraża on słuszne przekonanie, że:

[...] dwudziestoczoletni tekst ciągle ma jakąś siłę oddziaływania, wpływa na architektów z całego świata, pozostając ideą kulturowej strategii oporu. Jednakże to, czego jesteśmy świadkami dzisiaj, to bezprecedensowa, globalna skala neoliberalnego naporu²⁹.

Według Thorstena Botz-Bornsteina regionalizm krytyczny Framptona, syntetyzujący uniwersalną nowoczesność z elementami wywodzącymi się z lokalnych kultur, zawiera się właśnie w nadrzędnym pojęciu architektury transkulturowej³⁰. Według badacza obie strony, zarówno zachodnia kultura architektoniczna, jak i przeciwstawiająca się jej – jako formie regionalizmu opresyjnego – architektura regionalizmu krytycznego, mogą być w istocie działaniami transkulturowymi. Regionalizm krytyczny to nie tylko odwołanie do historii i źródeł jako broni w walce o zachowanie tożsamości, ale także działalność transkulturowa³¹. Japonia i jej architektura po części odpowiadają na ważne w wielu krajach – w tym także w Polsce – pytanie, jak się unowocześnić, nie tracąc kulturowych korzeni.

Podsumowanie i wnioski

Na podstawie wywiadów przeprowadzonych ze studentami i nauczycielami można stwierdzić, że działania prowadzone w ramach warsztatów projektowych przyczyniły się do wszechstronnego poszerzenia wiedzy i umiejętności u większości z nich³². Szczególnie dotyczy to świadomości głębokich odmienności kulturowych, ale i nieoczekiwanych podobieństw pozwalających na porozumiewanie się i wymianę idei. Pod tym względem wartość warsztatów jest

---

²⁹ K. Frampton, *W stronę krytycznego regionalizmu (II). Sześć punktów architektury oporu*, tłum. D. Wąsik, „Autoportret”, 14.12.2017, <https://autoportret.pl/artykuly/w-strone-krytycznego-regionalizmu-cz-ii>; *idem*, *W stronę krytycznego regionalizmu (I): sześć punktów architektury oporu*, tłum. D. Wąsik, „Autoportret”, 28.09.2017, <https://autoportret.pl/artykuly/w-strone-krytycznego-regionalizmu> [dostęp: 4.09.2022].

³⁰ T. Botz-Bornstein, *Transcultural Architecture: The Limits and Opportunities of Critical Regionalism*, Routledge, London 2016.

³¹ Botz-Bornstein wprowadza do swoich analiz architektury ważne pojęcie „formy życia” (*Lebensform*), zaczerpnięte z filozofii Ludwiga Wittgensteina, oznaczające specyficzne i właściwe tylko dla danej kultury indywidualne cechy – zespół określonych reguł i wzorców budowania oraz użytkowania, których nie można sprowadzić wyłącznie do uwarunkowań wynikających z klimatu, tradycji czy estetyki.

³² Stwierdzenie dotyczy głównie uczestników po stronie polskiej i jest oparte na rozmowach-wywiadach przeprowadzonych ze studentami i prowadzącymi.

nieoceniona. Pozwoliły one również na zebranie doświadczeń praktycznych, dydaktycznych i naukowych.

1. Warsztaty pozwoliły na zapoznanie się ze specyfiką współczesnej architektury mieszkaniowej Japonii, udowadniając przy tym, że nie należy porządkować na powierzchownym podejściu do innych kultur opartym na utrwalonych schematach, w tym wypadku do kultury Dalekiego Wschodu postrzeganej przez pryzmat egzotycznego Orientu. Nie należy również bezrefleksyjnie i wprost aplikować do nierozpoznanego środowiska własnych wzorców.
2. Pomimo oczywistych ułomności (brak bezpośrednich kontaktów studentów i nauczycieli) prowadzone zdalnie warsztaty udowodniły, że cyfryzacja osiągnęła poziom zaawansowania, który pozwala na praktyczne zastosowanie narzędzi informatycznych w dydaktyce. Co istotne, kontakty online nie wymagają specjalnych umiejętności czy zaawansowanych technologii (kosztownego sprzętu czy oprogramowania). Praca zdalna może być zatem z powodzeniem stosowana w sytuacjach krytycznych jako system alternatywny i narzędzie pomocnicze, uzupełniające podstawowy stacjonarny proces dydaktyczny. Wymaga ona natomiast wcześniejszego treningu we współpracujących grupach, samodyscypliny i większego zaangażowania w rozumienie przekazów formułowanych przez uczestników.
3. Nauczycielom akademickim praca ze studentami pozwoliła na:
  - uświadomienie konieczności położenia większego nacisku w nauczaniu na wiedzę i praktyczne umiejętności w zakresie projektowania urbanistycznego zespołów zabudowy, a także konieczności projektowania obiektów w ściślejszym związku z kontekstem;
  - dostrzeżenie braku ugruntowanej wiedzy i świadomości „osi czasu” – historycznej ciągłości zjawisk, ich sięgających daleko w przeszłość korzeni i widocznych współcześnie konsekwencji; dotyczy to np. genezy i procesów ewolucji typów budynków mieszkalnych, jako uniwersalnych wzorców posiadających swoje regionalne odmiany;
  - sprecyzowanie szeregu problemów naukowo-badawczych.

Il. 1. Widok z lotu ptaka zespołu mieszkaniowego Nishi-Yamato Danchi w Tokio. Google Earth, ©2020 ZENRIN, Gray Building © 2008 ZENRIN

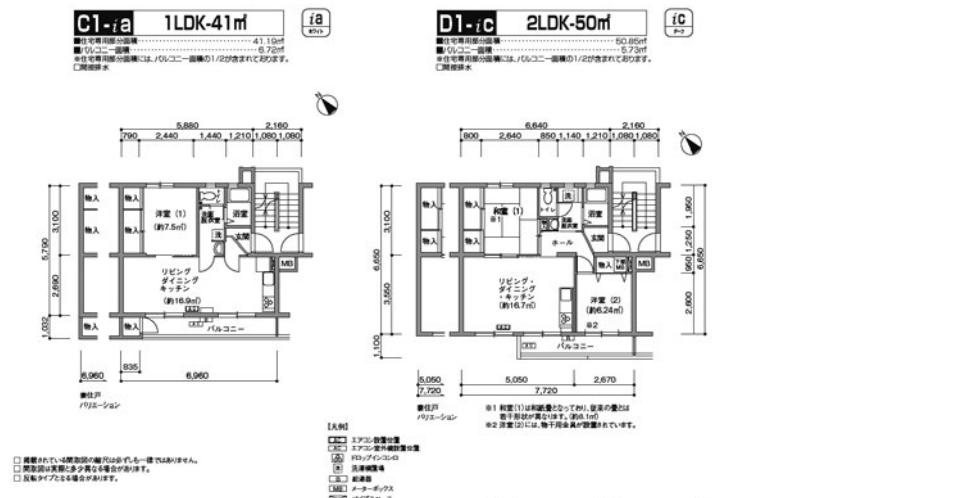

Il. 2. Główna ulica zespołu mieszkaniowego Nishi-Yamato Danchi w Tokio

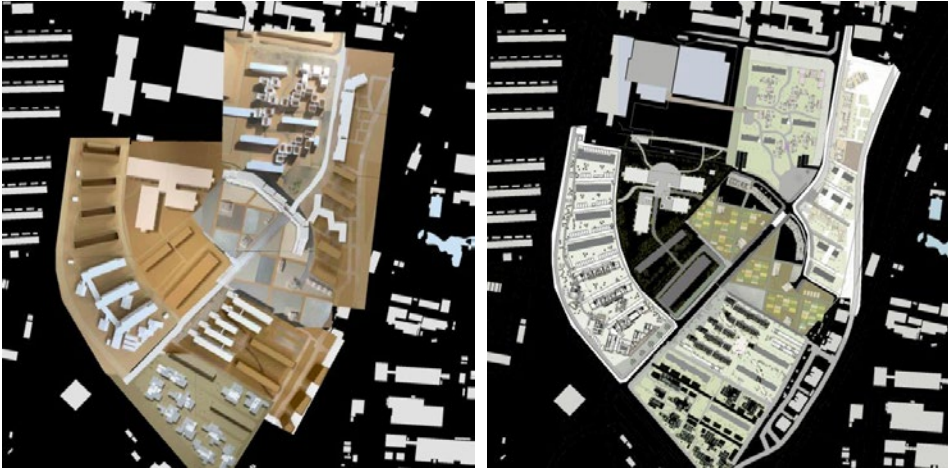
Il. 3. Wnętrze międzyblokowe zespołu mieszkaniowego Nishi-Yamato Danchi w Tokio

Materiały wizualne do analizy struktury przestrzennej i morfologii zespołu mieszkaniowego danchi. Google Earth, street view © 2020 ZENRIN © 2020 Google

Il. 4. Przykładowe rzuty mieszkań w istniejących budynkach osiedla Nishi-Yamato Danchi (archiwum WAiSP KAAMF)

Il. 5. Zestawienie prac grupy japońskiej. Modele robocze zespołów budynków mieszkalnych (archiwum WAiSP KAAFM)

Il. 6. Zestawienie prac grupy japońskiej. Rzuty parterów zespołów budynków mieszkalnych (archiwum WAiSP KAAFM)

Il. 7. Praca studencka, Soma Nakamura. Model roboczy przekształconego zespołu budynków mieszkalnych (archiwum WAiSP KAAFM)

Il. 8. Praca studencka, Nanako Nishimaki. Model roboczy przekształconego zespołu budynków mieszkalnych (archiwum WAiSP KAAFM)

Il. 9. Praca studencka, Mana Ikeuchi. Model roboczy przekształconego zespołu budynków mieszkalnych (archiwum WAiSP KAAFM)

Il. 10. Praca studencka, Kohei Tanaka. Model roboczy przekształconego zespołu budynków mieszkalnych (archiwum WAiSP KAAFM)

Il. 11. Praca studencka, Kohei Tanaka. Zespół projektowanych budynków mieszkalnych, rzut przyziemia. Widoczne dążenie do płynnego przenikania się istniejącej struktury blokowej i projektowanej zabudowy drobnoskalowej (archiwum WAiSP KAAFM)

Il. 12, 13. Praca studencka, Kohei Tanaka. Wizualizacje zespołu mieszkaniowego. Widok z lotu ptaka i widok z poziomu człowieka. Widoczny wyraźny powrót do tradycyjnych wzorców domów mieszkalnych o mniejszej skali i lekkiej konstrukcji przy bardziej swobodnym układzie urbanistycznym i znacznym udziale zieleni (archiwum WAiSP KAAFM)

Nishiyamatodanchi, Wakō, Japan

The distance between buildings: 22,27 m
The proportion - height to width: 15:60 m
The width of the road: 3,8 m
The width of the footpath: 1,17 m

Tokio, Japan

The distance between buildings: 49-51 m
The proportion - height to width: 30:126 m
The width of the road: 5 m
The width of the footpath: 2,63 m

Sapporo, Japan

The distance between buildings: 22,20 m
The proportion - height to width: 15:48 m
The width of the road: 4 m
The width of the footpath: 2,80 m

Lower Manhattan, New York, USA

The distance between buildings: 25 m
The proportion - height to width: 10:123 m
The width of the road: 7,87 m
The width of the footpath: 2,19 m

Nowy Sącz, Poland

The distance between buildings: 17,48 m
The proportion - height to width: 12:61 m
The width of the road: 8,87 m
The width of the footpath: 2,72 m

Venice, Italy

The distance between buildings: 12 m
The proportion - height to width: 16:66 m
The width of the main footpath: 27,73 m
The width of the footpath: 2,47 m

Barcelona, Spain

The distance between buildings: 62 m
The proportion - height to width: 32:121 m
The width of the road: 15,31 m
The width of the footpath: 6,68 m

Copenhagen, Denmark

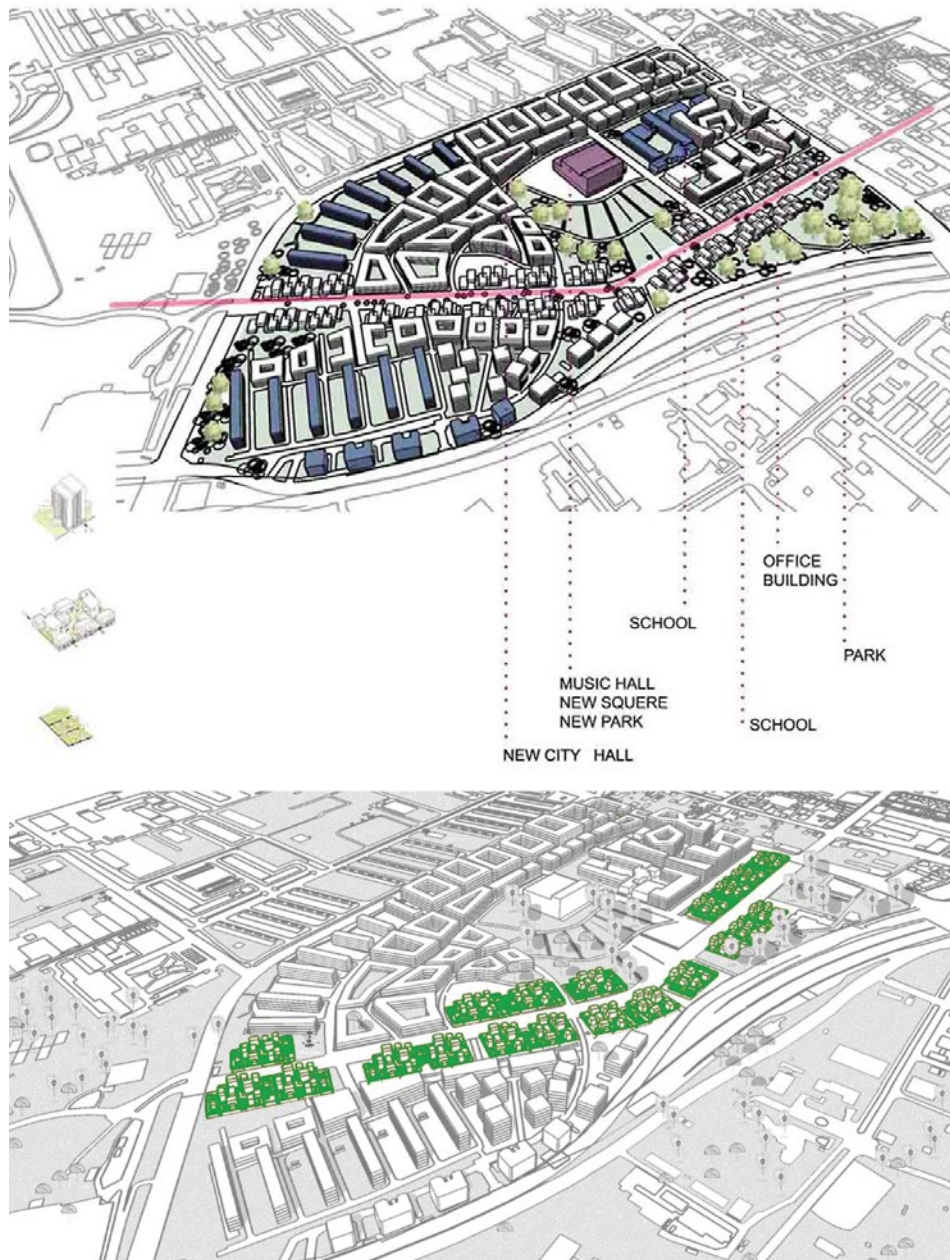

The distance between buildings: 38,46 m
The proportion - height to width: 15:60 m
The width of the road: 6,95 m
The width of the footpath: 3 m

Il. 14. Praca studencka, Aleksandra Csorich. Studium kwartałów zabudowy w różnych miastach świata pod kątem porównania ich parametrów do osiedla Nishi-Yamato Danchi (odległości między budynkami, proporcji wysokości do długości kwartału, szerokości ulic i wydzielonych chodników) (archiwum WAiSP KAAFM)

Il. 15. Praca studencka, Aleksandra Csorich. Studium możliwości kształtowania kwartału zabudowy na osiedlu Nishi-Yamato Danchi poprzez częściowe wyburzenia, adaptację i przebudowę oraz uzupełnienia o nowe budynki (archiwum WAiSP KAAFM)

Il. 16, 17. Praca studencka, Justyna Zagajska. Propozycja wprowadzenia różnorodności funkcjonalnej i architektonicznej, a także przestrzennej, przy zachowaniu i ograniczonej modernizacji wybranych budynków istniejącego osiedla (archiwum WaiSP KAAFM)

Bibliografia

- Alexander Ch., Ishikawa S., Silverstein M., Jacobson M., Fiksdahl-King I., Angel S., *Język wzorców. Miasta – budynki – konstrukcja / A pattern language*, tłum. A. Kaczanowska, K. Maliszewska, M. Trzebiatowska, przekł. przejrz. i popr. oraz wstępem opatrzył J.K. Lenartowicz, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk – Sopot 2008.
- Botz-Bornstein T., *Transcultural Architecture: The Limits and Opportunities of Critical Regionalism*, Routledge, London 2016.
- Ching-Yu Chang, *Japońskie pojęcie przestrzeni*, tłum. z ang. D. Juruś, [w:] *Estetyka japońska. Antologia*, t. 1: *Wymiary przestrzeni*, red. K. Wilkoszewska, wyd. 4, Universitas, Kraków [cop. 2008], s. 205–215.
- Frampton K., *W stronę krytycznego regionalizmu (I). Sześć punktów architektury oporu*, tłum. D. Wąsik, „Autoportret”, 28.09.2017, <https://autoportret.pl/artykuly/w-strone-krytycznego-regionalizmu> [dostęp: 4.09.2022].
- Frampton K., *W stronę krytycznego regionalizmu (II). Sześć punktów architektury oporu*, tłum. D. Wąsik, „Autoportret”, 14.12.2017, <https://autoportret.pl/artykuly/w-strone-krytycznego-regionalizmu-cz-ii> [dostęp: 4.09.2022].
- Gehl J., *Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych*, tłum. M.A. Urbańska, wyd. 2, Wydawnictwo RAM, Kraków 2013.
- Human Development Report 2021-22. Uncertain Times, Unsettled Lives: Shaping our Future in a Transforming World*, United Nation Development Programme, New York [cop. 2022], https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2021-22pdf_1.pdf [dostęp: 11.09.2022].
- Jacobs J., *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*, tłum. Ł. Mojsak, wstęp J. Epstein, tłum. wstępu A. Wójcik, posł. K. Pobłocki, Fundacja Centrum Architektury, Warszawa 2014.
- Neitzel L., *The Life We Longed For. Danchi Housing and Middle Class Dream in Postwar Japan*, University of Hawai'i Press, Honolulu 2016.
- Petri J., *Estetyczne aspekty japońskiej przestrzeni miejskiej*, Universitas, Kraków [cop. 2011].
- Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2021*, część IV dział 1 ludność: tabela 1.4.5, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 31.12.2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyki-miedzynarodowej-2021,10,9.html> [dostęp: 2.08.2022].
- Sasaki K., *Natura i miasto*, tłum. z ang. M. Popczyk, [w:] *Estetyka japońska. Antologia*, t. 1: *Wymiary przestrzeni*, red. K. Wilkoszewska, wyd. 4, Universitas, Kraków [cop. 2008], s. 216–233.
- Tanzawa M., *What is Tower Mansion?*, AERWORLD, 23.04.2021, <https://www.investorvisa.jp/investjapan/5219> [dostęp: 4.09.2022].
- The Government of Japan, About Japan, <https://www.japan.go.jp/japan/> [dostęp: 2.08.2022].
- Wilkoszewska K., *Estetyka pośród kultur – próby badawcze*, [w:] *Estetyka pośród kultur*, red. K. Wilkoszewska, Universitas, Kraków [cop. 2012], s. 7–10.

- Wilkoszewska K., *O możliwości dzielenia doświadczeń. Perspektywa transkulturowa*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio I: Philosophia-Sociologia” 2010, vol. XXXV, z. 1, s. 47–54.
- Wilkoszewska K., *Transkulturowe studia w estetyce*, [w:] *Estetyka pośród kultur*, red. K. Wilkożewska, Universitas, Kraków [cop. 2012], s. 205–211.
- Wróbel P., *Reprezentacje przestrzeni miejskiej w fotografii powietrznej jako narzędzia badawcze w edukacji architektonicznej*, [w:] *Architektura. Miasto. Piękno*, t. 1, red. A. Zachariasz, M. Zieliński, Oficyna Wydawnicza AFM Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2021, s. 333–344, <https://doi.org/10.48269/66007-63-5-T1-26>.
- Zimmerman M., *How Tokyo's Public Housing Defined Japan's Middle Class*, Bloomberg, 7.04.2021, <https://www.bloomberg.com/news/features/2021-04-07/the-design-history-of-tokyo-s-public-housing> [dostęp: 4.09.2022].

Materiały udostępnione przez Uniwersytet Hosei w Tokio w ramach studia projektowego

1. *Nishi-Yamato Danchi Research regarding Wako City*, historia osiedla i miasta, dane liczbowe, demografia, komunikacja Wako-City, materiał w formie pliku ppt (archiwum autora).
2. *Outline of Nishi-Yamato Danchi Japanese Text*, przegląd kompleksu mieszkaniowego Nishi-Yamato, struktura mieszkań, dane liczbowe osiedla Nishi-Yamato Danchi, materiał w formie pliku pdf (archiwum autora).
3. Watanabe M.S., *Studio Assignment "Danchi as Valuable Stock"*. *Design Studio Objective Draft*, tekst problemowy, materiał w formie pliku doc (archiwum autora).
4. Watanabe M.S., *Tokyo Krakow International Design, Study of Public Housing 2020*, rys historyczny publicznego budownictwa mieszkaniowego w Japonii, materiał w formie pliku ppt (archiwum autora).
5. Materiały (rzuty kondygnacji mieszkalnych, przekroje) dotyczące budynków mieszkalnych w obrębie Nishi-Yamato Danchi oraz znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie osiedla (archiwum autora).